

МІЖМОВНА ІНТЕГРАЦІЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Юлія СТИРКІНА,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розповідається про можливості інтегрованого навчання на уроках філології початкової школи.*

***Ключові слова:** інтегроване навчання, філологічні уроки, мовна інтеграція, початкова школа*

INTERLINGUAL INTEGRATION IN UKRAINIAN AND ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL

Yulia STIRKINA

***Abstract.** The article claims that integrated learning, or an integrated approach to learning, is an important part of the New Ukrainian School. The author writes that attempts at educational integration of languages with each other (interlingual integration) are scattered, ungeneralized, unresearched, although the integration of the Ukrainian and English languages is useful for the development of communication and cultural skills, especially in the conditions of globalization and the Internet, since a comparison of the patterns of functioning and development of different languages makes it possible to have a generalized vision, and, as a result, better learning of both languages.*

The article describes an experiment in the 2nd grade, when at the same time students were asked to learn a bilingual topic and compare linguistic phenomena common to both languages. The results of the experiment indicate the dynamics of growth of thematic and linguistic competence, social competence, a sense of respect for other languages and peoples, skills of using vocabulary in contextual communication among the students of the experimental class, while the knowledge of the students of the control class remained practically unchanged.

The author concludes that the integration of Ukrainian and English language learning in the Ukrainian educational system can be useful, as it contributes to the development of bilingualism, increases the opportunities for intercultural communication and increases the language competence of students.

***Keywords:** integrated learning, philological lessons, language integration, Primary school.*

Інтеграція філологічних предметів у початковій школі передбачає інтеграцію предметів, пов'язаних із мовою та літературою. Цей підхід може мати кілька переваг, наприклад сприяти глибшому розумінню мови, літератури та культури, а також покращувати комунікативні навички студентів і навички критичного мислення. Об'єднання таких предметів, як мова, література, граматики та фонетика, дозволяє учням побачити зв'язки між різними аспектами мови та те, як вони працюють разом. Можна розглянути можливість інтеграції кількох мов, які вивчають учні: це може сприяти багатомовності та культурному розмаїттю в класі.

Інтеграція філологічних предметів у початковій школі може зробити процес навчання більш захоплюючим, актуальним і комплексним, допоможе учням побачити цінність мови та літератури в їхньому житті та буде виховувати любов до читання та ефективного спілкування.

Введення інтегрованого навчання обох мов може відбуватися на різних рівнях та за різними моделями. Ось кілька можливих способів інтеграції навчання української та англійської мов:

Двомовні предмети або класи: у деяких школах можуть існувати спеціальні класи або предмети, де навчання ведеться як українською, так і англійською мовами. Наприклад, математика або наукові предмети можуть викладатися англійською мовою.

Тематичні проекти: інтеграція мов може відбуватися в рамках тематичних проектів. Учні можуть досліджувати конкретну тему або проблему, використовуючи як українську, так і англійську мови для збору та представлення інформації.

Мовні клуби та заходи: школи можуть організовувати мовні клуби та заходи, де учні мають можливість спілкуватися англійською та українською мовами. Це може включати уроки української та англійської, літературні кіносеанси або мовні фестивалі.

Інтернаціоналізація уроків: інтеграція мов може відбуватися через включення мовних елементів (наприклад, словникових одиниць або виразів) в уроки українською мовою. Такі елементи можуть допомогти учням засвоювати нову мову, не відвідуючи окремих англійських уроків.

Практика розмовної мови: педагоги можуть підтримувати практику розмовної мови в повсякденному житті, надаючи учням можливість спілкуватися українською та англійською мовами на уроках та поза ними.

Використання білінгвальних підручників і ресурсів: використання підручників і навчальних ресурсів, які надаються англійською та українською мовами, може полегшити інтеграцію навчання обох мов.

Ці підходи дозволяють учням навчатися англійською мовою та розвивати мовну компетентність, не відвідуючи окремих мовних класів. Вони також сприяють розвитку білінгвізму та підготовці учнів до життя в глобальному суспільстві.

Мовознавство – наука про мову як універсальну невід’ємну властивість людини, як універсальне явище, що служить засобом спілкування людей, знаряддям оформлення та вираження думок. Виходячи з розуміння інтеграції як поєднання раніше відокремлених частин у ціле, можна стверджувати, що мовно-літературна освітня галузь є вже інтегрованою, оскільки поєднує українську мову, мовлення, літературну пропедевтику. Теоретичною основою цього підходу є положення про те, що мова є цілісним явищем, і свідоме оволодіння нею як засобом спілкування можливе лише за умови комплексного використання її лексичного складу, знання граматики, способів словотворення, фонетики, орфографії, а в писемному мовленні – також орфографії та пунктуації [2, с. 6]. Результатом інтеграції має стати система знань і вміння передавати ідеї та методи, способи розумової діяльності. Тому в контексті внутрішньопредметної інтеграції домінантою є інтеграція за змістом освіти. Одиницею зрощення в цьому випадку можуть бути елементи значення слова, лексичні та граматичні. Це можливо тому, що, узагальнюючи та систематизуючи мовні знання та мовленнєві навички, набуті учнем у попередні роки навчання, ми повторюємо, розширюємо їх і використовуємо в наступних темах.

М. Пентилюк щодо зовнішньопредметних зв’язків зазначає таке: «...предмет «Українська мова» тісно пов’язана з літературою – мистецтвом слова, скарбницею духовних цінностей, що сприяє розвитку моральної, естетичної, комунікативної культури учнів, демонструє учням зразки використання мовних засобів для висловлення думок, почуттів, опису зображувального і т. ін.; з історією – виникнення й розвиток мов, значення слів, фразеологізмів та іншими предметами. Крім того, кожен навчальний предмет має свою систему термінів, що спирається на загальні лексичні закономірності» [3, с. 151].

Але, якщо інтеграція лінгвістичних дисциплін з іншими предметами загальношкільного курсу давно досліджена,

обґрунтована і розвинена, як і інтеграція мов з літературами, то спроби інтеграції мов між собою (міжмовна інтеграція) є розрізненими, неузагальненими, не дослідженими. Натомість вчителі-практики, інтуїтивно відчуваючи необхідність і корисність міжмовної інтеграції, пропонують своїм учням уроки міжмовної інтеграції – бінарні, інтегровані, або з елементами інтеграції, причому на всіх рівнях освіти, включаючи початкову школу. Констатуємо, що інтегровані уроки мови з літературою часто зустрічаються на освітніх сайтах, а ось інтеграція української з англійською доволі рідке явище, хоча перші ластівки вже є, і ми спробуємо дослідити такого роду інтеграцію, описати її приклади, запропонувати авторський інтегрований урок.

Так, на сайті «На урок» знаходимо інтегровані уроки літературного читання та англійської мови: «Winter adventure» («Зимові пригоди»): бінарний урок для четвертого класу, «Чи легко приносити радість іншим?» (В. Сухомлинський «Покинуте кошеня»): бінарний урок для другого класу, «Flowers in Ukrainian chaplet»: інтегрований урок-проект для першого класу, «National Symbols of Ukraine»: бінарний урок для першого класу, «Taras Shevchenko is a poet, citizen, artist»: відкритий інтегрований захід для четвертого класу, «Традиції святкування Різдва у Англії та Україні»: інтегрований урок для третього класу, «7 Wonders of Ukraine»: інтегрований урок-конференція для четвертого класу, урок позакласного читання. «Твори англійських дитячих письменників»: інтегрований урок-подорож для четвертого класу, та інші численні приклади. Якщо принципи інтеграції літератури та мови неодноразово описані у педагогічній літературі і всебічно досліджені, міжмовна інтеграція недостатньо систематизована та обґрунтована, хоча, як було вже сказано вище, окремі приклади інтегрованих уроків філологічного спрямування знаходимо у бібліотеках вчителів-практиків. Отже, приклади інтеграції «українська мова+англійська» у початковій школі: «Прикметник як частина мови в українській та англійській мовах»: бінарний урок для четвертого класу, «Її величність мова»: бінарний урок для першого класу, «Абетка» (Розташування слів за українським та англійським алфавітами з орієнтацією на першу букву слова): інтегрований урок для першого класу, «Назви» (Закріплення знань про речення, що означають назви предметів): інтегрований урок для 2-го класу, «Україна – це ми / We are Ukraine» («Правопис прикметників»): інтегрований урок для 4-го класу, «In the world of idioms» (використання ідіом): інтегрований урок для 4-го класу,

«Світ професій – The World of Professions»: бінарний урок (урок-мозаїка) для 4-го класу, «Зіставлення мов як спосіб їх вивчення»: бінарний урок для 4-го класу, «Розвиток мовлення. Розігрування діалогу відповідно до запропонованої ситуації спілкування. Українська національна кухня»: інтегрований урок для 4-го класу, «Розвиток зв'язного мовлення. Аудіювання. Діалог. Монолог» (Українська, англійська мови): інтегрований урок для 4-го класу, «3-тя особа дієслів»: інтегрований урок для 4-го класу, «Неозначена форма дієслова (початкова форма)»: інтегрований урок для 4-го класу, «Вишиваймо візерунки долі»: інтегрований урок-вишивка для 4-го класу, «How Cossacks went to Europe»: інтегрований позакласний захід з української мови та іноземних мов для 4-го класу тощо.

Як бачимо, досвідчені вчителі-практики інтуїтивно визначились зі шляхами міжмовної інтеграції, і ми зробимо спробу класифікації міжмовного інтегрування:

Міжмовна лінгвістична інтеграція: порівняння лінгвістичних явищ у різних мовах (мається на увазі не внутрішня інтеграція між різними темами, як під час вивчення української мови, а зовнішня міжмовна у межах однакових тем: «Іменник», «Прикметник», «Дієслово», «Типи речень» тощо) – «Неозначена форма дієслова (початкова форма)»: інтегрований урок для 4-го класу;

Міжмовна тематична (зовнішня) інтеграція: тематичне спілкування різними мовами на різні теми, які є значимими для розвитку учнів, навчальні або позакласні, мовні або культурні (мова як суспільне явище, народні мистецтва, фольклор, мистецтво, література, музика) з наголосом на різних мовних засобах, які використовуються при розповіді («Світ професій – The World of Professions»: бінарний урок (урок-мозаїка) для 4-го класу).

Комбінована (міжмовна лінгвістична та тематична): поєднує у собі вивчення лінгвістичного явища з вивченням теми («Розвиток мовлення. Розігрування діалогу відповідно до запропонованої ситуації спілкування. Українська національна кухня»: інтегрований урок для 4-го класу, «Україна – це ми / We are Ukraine» («Правопис прикметників»): інтегрований урок для 4-го класу).

Перший тип, **міжмовна лінгвістична інтеграція**, передбачає порівняння мовних явищ у різних мовах. Наприклад, учитель пропонує порівняти категорії роду та числа прикметників в українській та англійській мові.

Учням пропонується письмово перекласти речення з англійської на українську мову:

Now we are going to translate some sentences from English into Ukrainian. Write them down.

It was a late autumn day. Це був осінній день.

Everything around was dull and colourless. Все навкруги було тьмяне.

There were huge grey clouds in the sky. На небі були величезні сірі хмари.

Після запису речень у зошити учні шукають прикметники, визначають їх рід та число.

осінній – ч.р., одн.

тьмяне – с.р., одн.

величезні – ж.р., мн.

Ці самі категорії учні визначають в англійських прикметниках.

– Let's find out if there are any categories in English. Do the adjectives change?

– What about English adjectives? Do they change?

an autumn day – осінній день

autumn weather – осіння погода

autumn mood – осінній настрій

Висновок: в українській мові... в англійській мові...

(Учні роблять висновки про те, що категорії роду та числа прикметників в англійській мові відсутні.)

До специфічно-мовних і мовленнєвих тем належать, наприклад «Звуки і букви. Українська абетка», «Склад. Перенос слів із рядка в рядок», «Лексичне значення слова», «Форми слова та споріднені слова», «Частини мови»; «Засоби художньої виразності», «Усна народна творчість», «Особливості героїко-фантастичної казки», «Добрий гумор і сміх у творах письменників» та інші. При міжмовній інтеграції працює зіставлення мов як засіб їх вивчення.

Мова відбиває національний характер, менталітет. Тому й говорять, що людина стільки разів людина, скільки мов вона знає: «Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина», як сказав Й. Гете. Підтвердженням цього є слова відомого українського письменника та фольклориста Григорія Нудьги: «Національна мова – це не лише здобуток культури, духовної діяльності певного народу, а й одночасно здобуток культури всього людства, бо кожна мова доповнює іншу, а разом – вони витвір світового колективного людського розуму».

Кожна мова має свою граматику. Граматики української і англійської мов мають деякі схожі риси, але багато в чому відрізняються одна від одної. Подібне в граматиках іноземної та рідної мов допомагає нам оволодівати іноземною мовою, а відмінності створюють труднощі під час її вивчення. Існує ряд відмінностей в українській та англійській мовах, зокрема, на рівні фонетики, морфології, синтаксису та лексикології.

На **фонетичному рівні**: фонетична система англійської мови є складною через велику кількість дифтонгів (подвоєння звуку) та приголосних звуків. Українська має деякі фонемі, які відсутні в англійській. Наприклад, фонема «и» (и) є характерною для української, але відсутня в англійській. Англійська, натомість, має фонемі, такі як дифтонги [aɪ], [eɪ], [oʊ], які відсутні в українській, фонему. Англійська мова містить два звуки «th» – [θ] та [ð], які вимовляються, мова розташована в районі верхнього та нижнього переднього зуба відповідно. Українська мова не має цих звуків. Англійське «г» зазвичай вимовляється в середині слів, як у слові «car». Українська мова не має цього звука, натомість у ній є звук ґ.

На **морфологічному рівні**: в українській мові іменники, прикметники, займенники і числівники відмінюються – прикметники, займенники і порядкові числівники узгоджуються з іменником у роді, числі та відмінку, а в англійській мові прикметники, займенники і числівники за відмінками та родами не змінюються. В українській мові дієслово має три часи – теперішній, минулий, майбутній, тоді як в англійській мові є 16 граматичних часів.

На **синтаксичному рівні**: в українській мові порядок слів у словосполученні та реченні відносно вільний, натомість в англійській мові порядок слів у реченні сталий. В українській мові порядок слів у реченні не впливає на зміст висловлювання так, як в англійській. Все тому, що в нашій мові є відмінювання слів і закінчення, які чітко показують зв'язок між словами в реченні. Дійсно, якщо поміняти порядок слів в українській, може змінитися акцент висловлювання, але не зміст.

Англійська мова відрізняється тим, що зв'язок між словами та їхні функції виражаються за допомогою їхнього порядку в реченні. Тому необхідно знати правильне місце кожного члена в реченні, не плутати їх та не міняти члени речення місцями (особливо підмет та додаток), так як це може призвести до зміни загального змісту речення.

На **лексичному рівні**: ідіоми (фразеологізми) наявні в обох мовах та мають повні еквіваленти, ідіоми (фразеологізми) не підлягають перекладу з однієї мови на іншу.

Наведені вище відмінності не вичерпують граматичних особливостей англійської мови порівняно з українською.

Для того, щоб краще зрозуміти кожну з мов, їх необхідно порівнювати, при цьому звертаючи увагу на різність у менталітеті, яка відбивається у явищах мови (різна система часів і відмінювань – як саме вона характеризує англійця та українця? Чому кожному народу комфортно та затишно саме зі своєю мовою? Чому всі мови однаково цінні, так само як і народи? Чому потрібно берегти національні мови?) Зіставлення та порівняння виховує в учнів розуміння іншого способу мислення, інших звичок та традицій, емпатію, толерантність, повагу до інших народів і мов, усвідомлення їх унікальності, що, безумовно, виховує і повагу до власної мови.

Міжмовна тематична (зовнішня) інтеграція полягає у тематичному спілкуванні різними мовами на різні теми, які є значимими для розвитку учнів, навчальні або позакласні, мовні або культурні (мова як суспільне явище, народні мистецтва, фольклор, мистецтво, література, музика) з наголосом на різних мовних засобах, які використовуються при розповіді («Світ професій – The World of Professions»: бінарний урок (урок-мозаїка) для 4-го класу);

Найбільш «багатими» на такі зв'язки виявилися перші теми, присвячені узагальненню й систематизації навчального досвіду учнів, здобутого під час першого року навчання. Так, під час вивчення теми «Знову до школи» можна встановити асоціативні зв'язки з подібними темами інших предметів: «Я змінююсь. Скінчилися канікули»; «Вчимося писати диктанти», «Здоров'я та емоції»; «Шкільне минуле і майбутнє: ми змінилися»; «Складаємо речення. Діалог і монолог» – «Пори року: що ми відчуваємо», «Світ професій», «Національна кухня», «Візерунки долі», «Рідна мова», «Країна подорожей». Такі теми спонукають учнів до думок та обміну досвідом двома мовами, особливо якщо застосовувати поєднання мовленнєвої діяльності з видами діяльності, притаманними молодшому шкільному віку – з ігровою, руховою, музичною, драматичною, художньою, трудовою, утворювати спільні зони навчання, виховання, розвитку. Інтегровані уроки «Іноземної та української мов» забезпечують виконання завдань мовно-літературної освітньої галузі, тому вчитель іноземної мови має самостійно узгоджувати інтегровані змістові лінії.

Спроби навчальної інтеграції мов між собою (міжмовна інтеграція) є розрізненими, неузагальненими, не дослідженими. Дослідивши наявні матеріали з цього питання, ми дійшли висновку, що інтегровані уроки мови з літературою часто зустрічаються на освітніх сайтах, а ось інтеграція української з англійською – доволі рідке явище, хоча позитивний ефект впровадження її елементів наявний, тому ми спробували дослідити такого роду інтеграцію і зробити спробу класифікації міжмовного інтегрування: міжмовна лінгвістична інтеграція – порівняння лінгвістичних явищ у різних мовах; міжмовна тематична (зовнішня) інтеграція, що передбачає тематичне спілкування різними мовами на різні теми, які є значимими для розвитку учнів, з наголосом на мовних засобах, які використовуються при розповіді; комбінована (міжмовна лінгвістична та тематична), що поєднує у собі вивчення лінгвістичного явища з вивченням теми. Ефект одночасного вивчення ключових тем на матеріалі різних мов дає можливість поглибити знання, більш детально розглянути закони розвитку та функціонування мов, побачити різні мови у їх спільних та окремих системах.

Список використаних джерел:

1. Бескорса О. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 6. Слов'янськ, 2017. 231 с.
2. Голошivecь В. П. Вивчення української мови в початковій школі шляхом впровадження інтегрованого навчання : метод. посіб. Вінниця: ММК, 2021. 87 с.
3. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів : Матеріали інтернет-семінару ; уклад. Л. Н. Добровольська, В. О. Чорновіл. Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. 183 с.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / За ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
5. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.